

Bestuursdienst

Afdeling Stadsontwerp
Steller G. Kortekaas
Onderwerp Jaarprogramma archeologie 2013

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon (050) 367 82 30

Bijlage(n) 4

Ons RO13.3524688

Datum **21 MRT 2013**

Uw brief -

Uw -

Geachte heer, mevrouw,

1. Inleiding

Voor u ligt het Jaarprogramma Archeologie 2013. Dit is een overzicht van te verwachten archeologische werkzaamheden in 2013 met een kostenraming en een dekkingsplan. Voor het archeologisch onderzoek zelf wordt in de meeste gevallen dekking gevonden in de betreffende projectbegrotingen. Dit geldt zowel voor particuliere als overheidsprojecten. Voor dekking van de nadeelcompensatie archeologiekosten en de overige archeologielasten stelt u jaarlijks een budget beschikbaar. Dit bestedingsprogramma leidt niet tot een begrotingswijziging.

2.1 Bestedingsprogramma ISV-Archeologie 2013

Sinds 1985 heeft u voor archeologisch onderzoek een budget beschikbaar gesteld. Gedurende de afgelopen jaren was dit € 300.000 afkomstig uit het ISV III. Daarnaast ontvangen we uit de excessieve kostenpost van het Rijk 11 eurocent per voordeur, totaal bijna € 18.000 per jaar. Het totaal besteedbare budget per jaar is daarmee € 318.000. Het budget van € 300.000 uit het ISV vervalt per 2015. Tegenover deze baten staan vaste lasten, incidentele lasten en reserveringen voor bestedingen op grond van vastgelegd beleid:

Vaste lasten:

* kosten van depotruimte, onkostenvergoeding aan de vrijwilligersorganisatie Stichting Monument en Materiaal en bijdragen aan Iederz voor de inhuur van twee archeologisch medewerkers	€ 44.000
* kosten voor conservering van vondsten, documentatie, publicatiekosten e.d.	€ 16.000

Incidentele lasten:

* reservering synthese archeologie in 2015	€ 7.500
* inspectie van onze gemeentelijke archeologische monumenten	€ 7.500
* exposities en publicatieboek 25 jaar gemeentelijke archeologie (zie 5.1)	€ 18.750
* organisatie van het landelijke archeologiecongres Reuvensdagen (zie 5.3)	€ 20.000
* reservering t.b.v. de Cultuurwaardekaart (zie 3.2)	€ 50.000

Reservering

* nadeelcompensatie in 2013	€ 107.000
-----------------------------	-----------

Verplichtingen

* nadeelcompensatie en rapportages voorgaande jaren	€ 47.250
---	----------

TOTAAL	€ 318.000
---------------	------------------

De totaal geraamde kosten komen daarmee uit op € 318.000. Er wordt geen kostenoverschrijding voorzien. Tussen de afzonderlijke projecten kan worden geschoven, maar er worden niet meer verplichtingen aangegaan dan dat het beschikbare budget toelaat.

In de Beleidsregels Archeologie (2011) was aangekondigd dat per jaar € 120.000 zou worden gereserveerd voor de jaarlijkse nadeelcompensatie. De ervaring leert dat een minder hoge reservering afdoende is. Als gevolg van de daling van het aantal bouwaanvragen, is het beslag op de regeling geringer dan verwacht.

2.2 Bekostiging van archeologisch onderzoek uit niet-ISVmiddelen

Het uitvoeren van archeologisch (voor)onderzoek is sinds 2007 een wettelijke verplichting, naar het principe dat de verstoorder betaalt. Een belangrijk deel van de archeologiekosten komt dus voor rekening van afzonderlijke projecten. Dit geldt voor de initiatiefnemers, maar ook voor de gemeente zelf.

Het veldonderzoek Grote Markt-oostzijde/Groninger Forum is in 2012 binnen de gestelde tijd afgerond; de omvangrijke uitwerking en verslaglegging vindt in 2013 plaats en wordt begin 2014 afgerond¹. Uw raad heeft voor de archeologie binnen het project Grote Markt-oostzijde Groninger Forum in totaal € 3.2 miljoen beschikbaar gesteld. De uitwerking en rapportage (geschatte kosten daarvan zijn € 940.000 maximaal) vallen binnen het taakstellende budget. Voor het onderzoek naar familiebanden, herkomst en eetgewoonten van de op het Martinikerkhof begraven Groningers worden naar aanvullende financieringsbronnen gezocht. Dit onderzoek van DNA-resten en 'stabiele isotopen' wordt begin 2014 aan de gespecialiseerde universiteiten van Leiden en Groningen uitgevoerd.

De overige bijdragen uit andere gemeentelijke projecten belopen ten minste € 105.000.

3.1 Erfgoedverordening en bestemmingsplannen

Duidelijk maken dat archeologie bij ingrepen in de bodem een factor van belang is, was één van de doelen van de aanpassing van de Monumentenwet in 2007. Om dat te bereiken wordt ieder te actualiseren of nieuw te maken bestemmingplan voorzien van een archeologieparagraaf. Daarin staan de consequenties voor de initiatiefnemer bij bodemverstoring. De in 2010 door u vastgestelde *Erfgoedverordening* vormt een tijdelijk noodverband voor bestemmingsplannen die nog niet geactualiseerd zijn. Deze verordening en de bijbehorende beleidskaart worden in 2013 geactualiseerd.

De keuze waar wel en niet opgegraven moet worden is gestoeld op de archeologische verwachtingswaarde van een locatie. Uit de zich aandienende projecten wordt door ons vervolgens op vakinhoudelijke gronden een keus gemaakt waar archeologisch onderzoek het meest kansrijk is. De belangrijkste overwegingen daarbij zijn de kansen die een onderzoek biedt om de kennis over de historische en/of ruimtelijke ontwikkeling van Groningen te verrijken. Daarbij wordt zorgvuldig bekeken of een voorschrift niet leidt tot onredelijke lasten voor de aanvrager en/of voor de gemeentelijke middelen (nadeelcompensatie), en of de financiële inspanning in verhouding staat tot het te verwachten archeologisch resultaat. De

¹ Op het moment van schrijven is gebleken dat de archeologisch aannemer voor het project Grote Markt, ARC BV te Groningen, in staat van faillissement verkeert. Er wordt gezocht naar oplossingen om tijdig de uitwerking en rapportage van het project te kunnen afronden.

verantwoordelijkheid voor het uitvoeren en financieren van het archeologisch onderzoek ligt primair bij de initiatiefnemer.

Omdat een initiatiefnemer door de archeologie-regelgeving met onredelijk hoge kosten kan worden geconfronteerd, hebben wij een nadeelcompensatie-regeling in het leven geroepen. Daarvoor hebben wij budget gereserveerd in het bestedingsprogramma, zie 2.1.

3.2 Cultuurwaardekaart

Voor de vakinhoudelijke keuze wordt gebruik gemaakt van gegevens van de rijksoverheid (zie o.a. www.kich.nl) en de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (zie: www.noaa.nl), aangevuld met resultaten van eerder onderzoek binnen de gemeente. De NOaA bevat de laatste stand van kennis en biedt vragen voor toekomstig onderzoek, maar verdient lokaal uitwerking om keuzes beter te kunnen onderbouwen en vooral inzichtelijk te maken. Een lokale onderzoeksstrategie is in toenemende mate van nut bij het voor niet-archeologen inzichtelijk maken van de onderzoeksopgave. Deze zogenaamde lokale onderzoeksagenda is in voorbereiding, de Cultuurwaardekaart is in wording. Voor afronding van deze digitale kaart met aanhangende informatie - in de toekomst dé ontsluiting van de resultaten van onder meer archeologisch onderzoek - wordt in 2013 én 2014 € 50.000 gereserveerd, totaal €100.000.

4.1 Beleid: Opgravingsvergunning, aanbesteding en gemeentelijke bewaarplaats

Sinds 1993 is de gemeente in het bezit van een opgravingsbevoegdheid, zoals vrijwel alle grotere gemeenten in Nederland. Hiermee kunnen wij zelfstandig opgravingen uitvoeren samen met de Stichting Monument en Materiaal. De opgravingsvergunning is in 2013 verlengd tot begin 2015 en wordt door ons uitsluitend ingezet bij een deel van de gemeentelijke projecten.

In toenemende mate is het noodzakelijk gemeentelijk archeologisch werk aan te besteden. Daarom is in 2011 in een raamcontract al het gemeentelijk archeologisch vooronderzoek aanbesteed. Voor de opgraving van de Grote Markt-oostzijde is dit ook gebeurd. Omdat we het belangrijk vinden een project tijdens de uitvoering inhoudelijk te kunnen sturen - archeologie blijft onvoorspelbaar - is daarbij gekozen voor aanbesteding op basis van regie en niet voor uitbesteding van het gehele onderzoek, van veldwerk tot en met rapportage. Randvoorwaarden daarbij zijn dat het veldwerk wordt afgerond binnen de beschikbare tijd en dat de kosten van het archeologische onderzoek (veldwerk én uitwerking/rapportage) binnen de vastgestelde financiële grenzen blijven.

De gemeentelijke bewaarplaats voor bodemvondsten (en documentatie) is door de Provincie Groningen officieel als archeologisch depot aangewezen, zodat de eigendom van vondsten en documentatie ook in de toekomst bij de gemeente ligt. Het tekort aan ruimte is opgelost door extra ruimte te huren bij het interprovinciale depot te Nuis.

4.2 Archeologen binnen de gemeente

De gemeentelijke archeologie bestaat in de kern uit twee gemeentelijke archeologen en de depotbeheerder/conservator, vanouds aangevuld met twee medewerkers via de vroegere banenpoolregeling, nu via Iederz. Daarnaast zijn er ongeveer tien vrijwilligers van de Stichting Monument en Materiaal actief, circa 5 FTE. De financiering van de gemeentelijk archeologen, de medewerkers van Iederz en de vrijwilligers is voor het grootste deel gekoppeld aan middelen uit het ISV III.

5.1 Archeologie en publiek

Een uit de opgravingsvergunning voortvloeiende verplichting is het publiceren van de opgravingsresultaten. De oude achterstand wordt dit jaar ingelopen met het publiceren van de resultaten van de opgraving Boterdiep/CiBoGa. De basisrapporten worden op het internet gepubliceerd in de serie Stadse Fratsen (zie: www.stichtingmenm.nl) en gelinkt aan de Cultuurwaardenkaart op de gemeentelijke website (zie: www.groningen.nl/monumenten). Beknopte op een breed publiek gerichte verslagen worden onder meer in ons Jaarboek *Hervonden Stad* gepubliceerd en ook op internet. Ook deze publicaties worden aan Cultuurwaardenkaart gekoppeld.

In 25 jaar tijd – vanaf september 1988 - is vanuit de gemeente, samen met onder andere de Stichting Monument en Materiaal een schat aan archeologische informatie en vondsten verzameld. Verspreid over rapporten, in de jaarboeken en in publicaties is daarvan melding gemaakt. Een bundeling van de aanwezige kennis en vooral de synthese daarvan ontbreekt. In het kader van 25 jaar gemeentelijke archeologie hebben wij - op voorstel van (toen) wethouder De Vries - het voornemen in het najaar van 2013 twee bescheiden exposities te organiseren, samen met een publieksboek. De tentoonstelling met boek - vergelijkbaar met het boek *Schatten uit de schaduw* bij de expositie *Schat zoekt Vinder* in 2011 (zie: www.schatzoektvinder.nl) - geeft een overzicht van de 25 mooiste of leukste vondsten uit 25 jaar opgraven, gelardeerd met feitelijke en fictieve vertellingen. De andere tentoonstelling draait om de unieke zijkant van een 11^e-eeuwse zetel, gevonden onder Hoge der A 3, te midden van, naar wij hopen te kunnen lenen, tegenhangers uit Scandinavië. Bij beide exposities worden het Groninger Museum, het Groninger Forum en het Scheepvaartmuseum nadrukkelijk betrokken.

5.2 Naar een synthese van de resultaten

In de ommissie van een meer wetenschappelijk overzicht van de onderzoeksresultaten proberen we in 2015 te voorzien. Dit boek krijgt wellicht de vorm van een dissertatie, maar moet ook voor een breder publiek toegankelijk zijn. Beoogd wordt in deze publicatie een beeld te schetsen van onder andere de oudste geschiedenis van de stad en omgeving, vooral gebaseerd op archeologische en historisch-geografische onderzoeksresultaten. Voor deze synthese reserveren wij uit het ISV middelen voor zover de begroting dat toelaat. Ook hiervoor wordt extern gezocht naar aanvullende financiering.

5.3 De Reuvsdagen en een congres 'archeologie en publiek'.

Jaarlijks organiseert de Stichting Reuvs een tweedaags, nationaal archeologiecongres, vernoemd naar de 19e-eeuwse archeoloog Caspar Reuvs. Wij kregen de vraag voorgelegd de 43e aflevering van deze conferentie in november 2013 te willen huisvesten. Aan dit door tenminste 600 archeologen bezochte congres willen wij wel als voorwaarde verbinden dat het plaats vindt op een vrijdag én zaterdag en dat - voor het eerst - op de zaterdag een programma wordt samengesteld dat ook voor een breder publiek toegankelijk en aantrekkelijk is. Partners in de organisatie van dit congres zijn onder meer het archeologisch instituut van de Rijksuniversiteit Groningen, de Provincie Groningen, het Groninger Museum en enkele archeologiebedrijven in de omgeving van de stad. Dit congres valt binnen de openstelling van de grote, Interregio expositie "Land der Entdeckungen/Land van Ontdekkingen" in het Groninger Museum, en ook de twee gemeentelijke exposities. Voor de realisatie van het congres wordt met een van de samenwerkende bedrijven een sponsor van formaat aangezocht, ten einde de financiering rond te kunnen maken.

De Provincie Groningen hoopt dit jaar een conferentie te organiseren, waar publieksbereik centraal zal staan. Waar de provincie zich vooral richt op publieksparticipatie, is onze gemeente vooral actief in informatieverstrekking (zie hiervoor). Twee richtingen die elkaar goed aanvullen. De kosten en de vorm van dit congres zijn nog onbekend. Wij willen graag actief aan dit congres deelnemen.

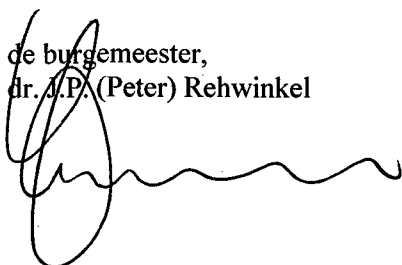
5.4 Archeologie en erfgoed na 2014.

Per 2015 vervalt 's Rijks Stadsvernieuwingsfonds. De door uw raad uit dat fonds aan de archeologie en de bovengrondse monumentenzorg toebedeelde middelen gaan geheel op nul. Hoe dat ondermeer de wettelijke archeologie- en erfgoed-verplichtingen, die voortvloeien uit de Monumentenwet en de door u vastgestelde erfgoedverordening en bestemmingsplannen, zal beïnvloeden is op dit moment onderwerp van nadere studie.

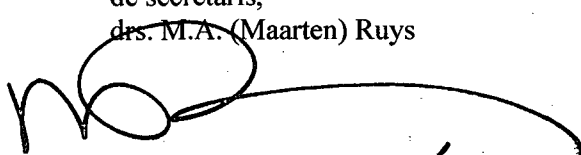
Wij verwachten u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd over het archeologisch onderzoek in 2013 in de gemeente.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Rehwinkel

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

Bijlage 1

Voorgenomen archeologische onderzoeken in 2013 met raming van de kosten en voorgenomen dekking.

Object	Periode	verplichting	Kosten	Dekking	Dekking	Dekking	Dekking	Dekking
			Totaal, ramingen	ISV 2013	budget Grote Markt-oostzijde	Diverse projecten gemeente	private projecten/sponsoring	ISV 2014
Opgravingen								
gemeentelijke projecten								
Grote Markt OZ/Gron. Forum rapportages 2009-2011	2012-2014	voorschrift	€ 50.000		€ 50.000			
Grote Markt OZ/Gron. Forum DNA en 14C-onderzoek begravingen	2012-2014	voorschrift	€ 200.000		€ 200.000		onbekend	
Grote Markt OZ/Gron. Forum uitwerking en rapportage (schatting, taakstellend)	2012-2014	voorschrift	€ 690.000		€ 690.000			
Boterdiep schots 8 en 9 en rapportage	2013	voorschrift	€ 43.250	€ 43.250				
Helpermaar-eland 2009 rapportage	2013	wettelijk	€ 1.500	€ 1.500				
Riolering R'Merenbuurt fase 2	2013	voorschrift	PM			PM		
ringweg oost vooronderzoek en herinrichting (provincie, gemeente)	2012-2013	voorschrift	€ 2.500	€ 2.500			PM	
SOZAWE en station Europapark station rapportage (taakstellend)	2013	voorschrift	€ 95.000	€ -		€ 95.000		
Helperzoom wegaanpassing	2013	voorschrift	PM	€ -		PM		
Aduarderdiepsterweg 14-1	PM		PM	PM				
Bloemenbuurt riolering								
Kleine der A kademuur (schatting)			€ 10.000	PM		€ 10.000		
onvoorzien en onbekend			PM	PM				
subtotaal			€ 1.092.250	€ 47.250	€ 940.000	€ 105.000		
Niet-gemeentelijke projecten								
excessieve kosten via Beleidsregels								
Visserstraat 29-31 (2012) rapportage	onbekend	voorschrift	onbekend	€ 1.500			geheel	
Zuidelijke ringweg (RWS)	vanaf 2011	voorschrift	onbekend	€ -				
Steenilstraat 43	2013	voorschrift	onbekend	€ 1.500				
Steenilstraat 29-31	2013	voorschrift	onbekend	€ 1.500				
Kleine der A 1-3	onbekend	voorschrift	onbekend	€ 1.500				
Helperzoom spoor tunnel (RWS)	onbekend	voorschrift	onbekend	€ -				
Akerkstraat/Stoeldraaierstraat	onbekend	voorschrift	onbekend	€ 1.500				
Vismarkt 26	2013	voorschrift	onbekend	€ 1.500				
excessieve kosten regeling vóór 2011								
Hoge der A3 en 4 rapportage en afrekening nadeekcompensatie		voorschrift	€ 4.500	€ 4.500				
Akerkstraat 20 voorschrift ca 2004	onbekend	voorschrift	PM	PM				
Nieuweweg-Oostersingel voorschrift 2008	onbekend	voorschrift	PM	PM			PM	
Reilmakersrijge voorschrift 2008	onbekend	voorschrift	PM	PM			PM	
Schuilendiep/Oude weg voorschrift 2008	onbekend	voorschrift	PM	PM			PM	
onvoorzien en PM			€ 2.500	€ 2.500				
subtotaal			€ 7.000	€ 18.000				
Beleidsregels Archeologie 2011								
overige excessieve kosten in 2011-2012		voorschrift	€ 7.000	€ 7.000				
overige excessieve kosten in 2012 reservering		voorschrift	€ 84.000	€ 84.000			PM	
subtotaal			€ 91.000	€ 91.000				
Waarnemingen, verkenningen en waarderungen								
Helpermaar-noordzijde vooronderzoek (Ontwikkelaar)	onbekend	voorschrift	PM	€ -			PM	
Kempkensberg linie van Helpman	onbekend		PM	PM			PM	
Zernike sciencepark	2013	best plan	PM	€ -			PM	
archeologische monumentenwacht (beleidsregels)	2012-2014		€ 7.500	€ 7.500				
subtotaal			€ 7.500	€ 7.500				
Conservering vondsten, specialistisch onderzoek en depot								
Conservering/datering			€ 2.500	€ 2.500				
Huur depot Nuis 2013 (contract)		vast	€ 6.000	€ 6.000				
onderhoud depotruimte			€ 1.500	€ 1.500				
reservering synthese 2013/2014		voorstel	€ 63.000	€ 7.500				€ 55.500
subtotaal			€ 73.000	€ 17.500				€ 55.500
Publicaties en exposities								
expositie 25 jr gem. archeologie ROEZ en scheepvaart museum		voorstel	€ 15.000	€ 11.250			€ 3.750	
verhalenbundel 25 jr gem archeologie		voorstel	€ 9.000	€ 7.500			€ 1.500	
2-daags landelijk archeologiecongres Reuvensdagen		voorstel	€ 40.000	€ 20.000			€ 20.000	
Provinciaal congres publieksbereik		voorstel	PM	PM			provincie	
CultuurWaardeKaart, reservering (beleidsplan archeologie)		voorstel	€ 50.000	€ 50.000				€ 50.000
publicatiekosten divers		voorstel	€ 6.000	€ 6.000				
subtotaal			€ 120.000	€ 94.750			€ 25.250	€ 50.000
Diversen								
Vergoeding M&M, vrijwilligers, depot, etc.		afsprake	€ 40.000	€ 40.000				
Vergoeding lederz 2FTE		verplichting	€ 4.000	€ 4.000				
subtotaal			€ 44.000	€ 44.000				
totaal			€ 1.434.750	€ 318.000	€ 940.000	€ 105.000	€ 25.250	€ 105.500
Bijdrage ISV-II programma Archeologie 2013	300.000							
11ct excessieve kostentoedeling/voordeur/jaar (2013)	18.000							
Totaal besteedbaar in 2013	318.000			€ 318.000				
resultaat				€ -				

Volgvel 6

Bijlage 2

Archeologisch onderzoek in 2013: opgravingen en uitwerking.

Ook in 2013 wordt het grootste deel van het archeologisch onderzoek gedomineerd door gemeentelijke projecten, waarvan de kosten in de meeste gevallen zijn opgenomen in de specifieke projectbegrotingen (bijlage 1). Een deel van dat werk bestaat uit de uitwerking en rapportage van projecten uit voorgaande jaren (Grote Markt-oostzijde, Martinikerkhof en Boterdiep-oostzijde).

Een ander (financieel) omvangrijk project betreft een nederzetting uit de jonge steentijd in de bouwput voor de nieuwbouw voor SOZawe en een nederzetting uit de Romeinse tijd aan de Helperzoom, bij Station Europapark. Het veldwerk daarvan is in 2011 afgerond, de rapportage is aan het einde van 2013 gereed. Met de wegaanpassing van de Helperzoom in dit jaar komt wellicht een aanvullend deel van de nederzetting uit de eerste eeuw na Chr. aan het licht.

Met afronding van Helpermaar-eiland (door twee studenten van de Rijksuniversiteit Groningen) zijn kleine kosten gemoeid (ten laste van het ISV-archeologiebudget).

De voorgenomen nieuwbouw op twee locaties aan de Steentilstraat 31-33 en 43, leveren inzicht in de oorsprong van de huidige en de oorspronkelijke bebouwing van die straat. De locatie Steentilstraat 43 grenst aan de plek waar in de 16^e eeuw de Steentilpoort werd gebouwd, die in 1999 is opgegraven. Beide onderzoeken worden in opdracht van de ontwikkelaar uitgevoerd, conform het voorschrift in de omgevingsvergunning.

Vooronderzoek in 2013

Onder de in 2007 vernieuwde Monumentenwet neemt het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek (proefboringen en -opgravingen) een belangrijke plaats in in het ruimtelijke ordeningsproces. Doel van dit vooronderzoek is om uit te maken of er sprake is van archeologie die behoudenswaardig is en die opgegraven dient te worden, wanneer het ter plekke niet kan worden bewaard. Die kennis is noodzakelijk om (bouw)aanvragen te kunnen beoordelen en ook voor het maken van bestemmingsplannen. In alle gevallen worden de (bepaalde) kosten van het verplichte onderzoek gedragen door het project en bestaat de gemeentelijke taak uit (soms het schrijven of) beoordelen van een Programma van Eisen, het mede beoordelen van offertes, het uitvoeren van veldinspecties en tenslotte het screenen en accorderen van het eindrapport met adviezen.

Voor 2013 is (aanvullend) archeologisch vooronderzoek voorzien voor het Zernike Sciencepark (in het kader van de herziening van het bestemmingsplan) en wellicht ook het voorterrein van de ontwikkeling Helpermaar aan de Van Ketwich Verschuurlaan.

Bijlage 3

Resultaten van opgravingen in 2012

Van de in voorgaande jaren opgelegde archeologievoorschriften bij particuliere bouwprojecten is in 2012 maar een deel tot uitvoering gekomen. In bijlage 1 zijn deze onder 'private projecten' terug te vinden.

Het meest omvangrijke onderzoek in 2012 was dat van de Grote Markt Oostzijde/Groninger Forum. In de noordwesthoek werd de scheiding tussen de vroegchristelijke begraafplaats (nu Martinikerkhof) en de bekende Bisschopshof (eerste vermelding in 1040) blootgelegd. Ook op de Bisschopshof is begraven, waarschijnlijk omdat een eigen rechtsgebied betrof. Macaber is tenslotte een skelet van een jongeman uit ongeveer het jaar 1000, kennelijk gedumpt in een sloot nabij deze scheiding. Aan de Grote Markt-oostzijde konden middeleeuwse funderingen en keldervloeren van de stenen huizen worden blootgelegd, die daar tot april 1945 stonden. Daaronder kwamen kuilen van de houten voorloper tevoorschijn. Op het terrein voor het Groninger Forum bleken in de jaren '70 van de vorige eeuw veel sporen helaas uitgewist. Desondanks was hier een gave boomstam-waterput aanwezig. De forse, uitgeholde eik die daarvoor was gebruikt bleek in 1075 gekapt. Aan de zijde van de Schoolstraat kwamen de funderingen van het stadhuis van het roemruchte klooster van Wittewierum aan het licht.

Voordat aan de Kempkensberg gebouwd zou gaan worden wees een verkennend archeologisch onderzoek uit dat de kans op archeologische sporen heel gering was. Groot bleek de verrassing dat van de Linie van Helpman uit 1697 nog forse delen metselwerk bewaard waren gebleven. Van de oude borg Zorgwijk kwamen delen van de grachten en een visvijver aan het oppervlak, naast de Oostelijke ringweg. Samen met studenten van de Rijksuniversiteit werd dit gedocumenteerd. Nieuwbouw aan de Visserstraat 29-31 noodzaakte de ontwikkelaar daar tot een archeologisch onderzoek waarbij de diep liggende archeologische lagen onaangeroerd bleven. Wel kon worden geconstateerd dat hier vanaf het einde van de 16^e eeuw kleine, stenen huizen stonden en voordien waarschijnlijk houten vakwerkhuizen, mogelijk kleine werkplaatsen.

Bijlage 4

Programma Archeologie 2012				
Peildatum: 31-12-2012				
Archeologie (lasten)	Financieel nummer Dafnci		Begroting	Realisatie
	Productnummer	Werkordenummer	2012	2012
- Opgravingen en waarnemingen	810715	560041	€ 263.900,00	€ 185.847,37
- Externe projecten, regeling voor vaststelling beleidsregels	810715	560083	€ 86.000,00	€ 68.699,46
- Excessieve kosten, Beleidsregels 2012	810715	560091	€ 95.000,00	€ 4.343,50
- Verkenningen en waarderings	810715	560104	€ 25.500,00	€ 162,25
- Conservering vondsten, specialistisch onderzoek en depot	810715	560059	€ 74.500,00	€ 64.612,26
- Publicaties en exposities	810715	560067	€ 6.000,00	
- Diversen	810715	560075	€ 43.000,00	€ 5.160,58
- Archeologie Grote Markt	850005900001/0002		€ 1.999.625,00	
- Archeologie Damsterdiep	850005890001			
Totaal			€ 2.593.525,00	€ 328.825,42
Archeologie (dekking)			Begroting	Realisatie
			2012	2012
Bijdrage ISV-III 2012 Jaarprogramma Archeologie 2012			€ 300.000,00	€ 300.000,00
Externe dekking (private projecten)			€ 11.000,00	
Dekking uit diverse gemeentelijke projecten			€ 2.169.525,00	€ 0,00
Exploitatiebudget "Bestrijding excessieve archeologiekosten"			€ 18.000,00	
Overtekening Jaarprogramma Archeologie 2012 (dekking ISV-III 2013-2014)			€ 95.000,00	
Totaal			€ 2.593.525,00	€ 300.000,00
Saldo dekking -/- lasten				-€ 28.825,42